

Gritti egri püspöksége.

Szederkényi Nándor szerint »1530. évben, midőn Gritti Lajos az ország kormányzatát János király nevében, mint helytartó, kezéhez ragadta, magát egyideig egri választott püspöknek is czimezte. E czímen írt Vasmegeye rendeihez okt. 11 én fölhívást, hogy János királynak engedelmeskedjenek és még pecsétjén is a püspöki czímet használta. Később elhagyta a czímezést. Ugy látszik, első föllépésénél tekintélye növelésére ruházta föl magát e czímmel, melyről később önként lemondott.«¹

Mindennek bizonyítására azonban csak egyetlen okmányt közöl² és más forrást nem idéz a szerző. Az illető okirat, melyben Gritti »Electus Agriensis, Summus Thesaurarius Regius«-nak czimezi magát, »Budae feria tertia proxima post festum Sacli Dionisii« kelt s azért alkalmasint már 1530. április 12-én állíttatott ki.

Az idézett passus elolvasásánál azonban az a gondolat rögzötte meg magát fejemben, hogy ha Grittinek más jogcíme nem volt volna az »egri választott püspök« czíméhez, mint saját szeszélye, úgy tekintélyének növelese helyett ép oly módon tette volna magát nevetségessé, mint a pávatollakkal ékeskedő mesebeli tarvarjú és a magyaroknak ép úgy nem imponált volna, mint állattársainak az oroszlánbörbe bújt mesebeli szamar. Azért utána kutattam a dolognak, mely kutatásnak eredménye érdekelni fogja különösen az erdélyi olvasót s azért itt közlöm.

Hogy Grittit a Konstantinápolyban tett jó szolgálataiért János király több ízben kitüntette, az ismeretes dolog. Így pl. Szerémi György elbeszél egy epizódot a Rogendorfék által megszállott Budavára ostromából és azután hozzáveti, hogy »mox rex (Joannes)

¹ *Hevesvármegye története* II. 25.

² U. o. II. 431.

fecit Dominum Gritti Ludovicum in gubernatorem Hungariae in mense veris Marcii«, hol a »tavasz« szó tautologia ugyan, de a jelen esetben hasznos.³ Nemsokára ezután még a napot is megnevezi ily módon »et dominus Gritti jam erat gubernator Anno 1531 in mense Marcii in die divi Gregorii pape«. ⁴ Gergely pápa napja csakugyan márcziusra, még pedig e hó 12-ére esik. Szerémi azonban bizonyára nem azt érti, hogy Grittöt az említett napon nevezték ki, hanem, hogy akkor már kormányzó vala. Püspökké való kinevezetéséről azonban mitsem említ.

Pray⁵ közli János király levelét is »datum Budae 1530« (valami másoló rötségéből így megrövidítve), melyben János »dominum Ludovicum Gritti, supremum thesaurarium et consiliarum nostrum« kinevezi »in gubernatorem nostrum, ac regni nostri Hungariae« s ilyképen okadatolja a kitüntetést »quare habito ratione virtutum etc. domini Gritti . . . quae ipse antea quoque, tum vero in proxima obsidione civitatis nostrae Budensis, quam una nobiscum pro conservatione hujus regni . . . pertulit« stb. A levél keltét illetőleg Pray azt a véleményt kockáztatja, hogy alkalmasint december havában kelt, még pedig Rogendorfnak elvonulása után az általa sikeretlenül ostromolt Budavára alól. Az ostrom, mint Szerémi írja, december 23-án lett beszüntetve.⁶ Püspöknek e levélben sincs czimezve Gritti. De ha Bethlen Farkasnak hitelt adhatunk, János király már ekkor tudta, hogy VII. Kelemen pápa őt kiközösíteni készült az egyházból és azért fukarkodott a püspöki czimzésekkel.⁷

³ *Mon. Hung. Hist. Scriptores*. I. 296.

⁴ U. o. I. 297. — Szádeczky szerint — Wenzel hibásan »1530«-ra változtatta az évszámot. Az eredeti kéziratban szintén tévesen »1537« áll. L. *Szerémi emlékirata kiadásának hiányai*. Akad. értek. 1892. 34 l. és *Szerémi György élete*. U. o. 68 l. Az emlékirat szerzője chronologicus botorkálásaiban következetes, mert pl. az ostromot is 1536-ra teszi.

⁵ *Epistolae Procerum* II. 367. A raguzai köztársasághoz írt levelében (u. o. 370) János király szintén említi (Budae 8. mensis Januarii 1531), hogy Grittöt »pro suo eximiis et praeclaris virtutibus« Magyarhon kormányzójává nevezte ki.

⁶ Id. m. 293.

⁷ A keresdi kiadás 55. lapján. — Közli János királynak egy igen csípős hangon írt levelét a pápához ily kelettel »Alba-regali 15. Nov. 1529.« Katona nem fogadja el a levelet valódinak, mert János király Budán volt »Sabbato post festum b. Martini Ep. 1529« (tehát nov. 13-án) és u. a. év Miklós napján.

Kiközösítése az ugyanazon év december 22-én Bolognában tartott consistoriumban lett elhatározva⁸

Annak bebizonyítására azonban, hogy János király Grittit csakugyan kinevezte egri püspöknek, legújabbán Óváry Lipót közölt egy adatot. Kivonatát adja⁹ a velencei signoriának 1530. július 20-áról

Ez utóbbi dátum azonban semmit sem bizonyít és az előbbi sem sokat, mert két nap alatt János király Fehérvárra mehetett és különben is Bethlen dátuma tollhíba lehet. Katona azonkívül még avval okadatolja kételyét a levél valódságában mivel »ille tam acerbis stilus non congruit characteri Zápolyae, sed potius Bruti, cujus virulentus in pontifices calamus omnibus satis notus est.« *Historia Critica* XX. 525. Csakhogy a levél nincs meg Brutusnál, vagy legalább én nem találtam meg. A Toldy ígérte index-xel pedig adósa maradt az akadémia a történet kedvelő olvasó közönségnek; pedig hát éppen Brutusra férne rá az index. Ez utóbbi II. kötetének 287. lapján csacsog valamit arról, hogy a pápa János királyt fenyegette, a következő lapon már »Joannes jactandus«-ról szól; még a 297. és köv. lapokon is úgy látszik ugyanazt a szalmát csépelni, míg végre a 302. lapon van egy »nagy hészag« melyen túl nyomát veszünk a tárgynak. — A Bethlen közölte levél csípős ugyan; borsót tör a pápa orra alá, de azért valódi lehet.

⁸ Az Óváry közölte regesta szerint »János király excommunicatiója a consistoriumban a béke megkötése előtt egy nappal lett elhatározva.« *Akadémia Oklevél másolatai* II. 36. »A béke« alatt a Bolognában 1529. december 23-án kötött véd- és dacz-szövetséget kell értenünk, a melyről kiállított okiratot Dumont közli. Tome IV, part. II. pp. 53—58. — Az Óváry közölte regestát dr. Fr. Dittrich is közli *Regesten und Briefe des Cardinals Gasparo Contarini* című munkájában (Braunsberg 1881. p. 48). Tudatlanságból Rómából 1529. feb. 17-éről keltezi a levelet. — Hogy azonban csakugyan Bolognában nem pedig Rómában lett János király kiközösítve, azt VIII. Henrik angol király egy leveléből is tudjuk. *Mon Hung. Hist.* Diplomata V. 174. »Alterum, quod (Pontifex in Brevi illo quod ad nos dedit) contra omne jus fasque, et in Caesaris dumtaxat gratiam, Johannem Hungariae Regem indefensum et inauditum a regia dignitate exuerit, et extra Ecclesiae communionem, sua sententia, quam Bononiae tulit, ejecerit.« — Hogy pedig nem 1529 elején történt, azt Jean Joachim Seigneur de Vaux leveléből is tudjuk (I Ferencz francia királyhoz) »London CLV (el V?) Marzo 1530« című kelettel, melyben a levélíró tudatja királyával, hogy az angol király egy audientia alkalmával közölte vele a hírt, hogy a pápa »hallomás szerint« kiközösítette János magyar királyt. Lásd *Letters and Papers . . . Henry VIII* a dátum alatt. Tehát Bolognából Londonba ép oly gyorsan jutott el a hír, mint Velenczébe. — Minden körülmény arra mutat, hogy János király kiközösítettését hangos dobra nem igen verték a Bolognában összegyűlt jó keresztények. — Óváry szerint (id. m. 37) a bulla szövege Budára 1530 elején az országgyűlés folyama alatt érkezett meg.

⁹ Idézett művében II. 38. — Óváry módszerét a regesták közlésében

kelt levelének a császár és Ferdinánd udvaránál idéző követjükhöz, melyben a János király részéről egri püspöknek kijelölt Gritti Alajos-ról¹⁰ van említés téve.

Történetíróink figyelmét eddig azonban elkerülte az Albèri részéről már régebben közölt¹¹ azon adat, mely szerint magának Grittinek egy levelét már 1529. október havának 18-án olvasták föl a velencei tanács ülésében, melyben tudtul adja, hogy Budán van és János király nagy kegyében áll, a ki kinevezte őt egri püspöknek, mely méltósággal évenkénti 22 ezer arany jövedelem jár; továbbá, hogy nem sokára ezen kitüntetés után ki nevezte a király legelsőbb biztosának, s Magyarhon kincstartójának és katonai főparancsnokának. A signoria november 2-án felelt leveleire s megküldötte neki szerencsekívánatait előléptetéséhez. Ez adatok hitelességéhez alig férhet kétely.

Nincsen azonban adatunk arra nézve, hogy a pápa Gritti kineveztetését valaha megerősítette volna. VII. Kelemen és az új püs-

remélem nem fogják utánozni történetíróink. Hogy példában mutassam be módszereit, ő Grittire nézve számos regestét közöl, de egy szóval sem árúlja el, hogy az eredeti teljes szöveget éppen maga az Akadémia történelmi bizottsága 116 lapon közölte a *Magyar Történelmi Tár* 3. kötetében. Ha pedig az ebben közölt szöveget összevetjük az Óváry közölte kivonatokkal, úgy azon tanakodunk, hogy ennek a *crambe bis repetita*-nak tulajdonképen mi a *raison d'être*-je. Annak a kutatónak kinek nincs tudomása a már közölt szövegről, a kivonat nem ad helyes, de még megközelítőleg sem teljes fogalmat az eredeti okirat tartalmáról. Annak pedig, ki ismeri a szöveget az Akadémia előbbi közléséből, a kivonat teljesen fölösleges. Egy-két levél kivonatát pedig nem közli. Elvesztek-e ezek azóta, hogy nyomtatásban megjelentek?

¹⁰ Grittinek keresztnéve Alvise volt. Némelykor »Alonise«-nek is írják. Ő magát latinul »Ludovicus«-nak nevezi. Mások őt »Aloisio«- és »Luigi«-nak hívják s ezért történetíróink is majd »Lajos«-nak majd »Alajos«-nak nevezik őt.

¹¹ »Alle ventisei die ottobre (1529) . . . ei fuono appresso lettere die M. Alvise Gritti, figliuolo del serenissimo principe, date in Ungheria . . . Di poi avvisa (Alvise), lui ritrovarsi in Buda in ottima grazia del Vaivoda re Giovanni di Ungheria il quale l'aveva creato vescovo di Agria; per il qual grado avria ventidue mila ducati all' anno di entrata; che appresso era Stato eletto sommo suo commissario e tesoriere di quel regno, e luogotenente generale«. L. Eug. Albèri *Relazioni degli ambasciatori Veneti* Ser. II. vol. III. p. 150. — November 2-án pedig »la Signoria si congratula con messer Alvise dell' elezione sua al vescovato d' Agria« stb. U. o. 160 l.

pököljölt atyja, Gritti András, a velencei doge ép ez idő tájt nagyon jó barátok voltak, de a pápa egyszersmind hajhászta V. Károly császár barátságát is s e miatt »János vajdá«-nak még nevét sem emlegették a fölötté ingerlékeny császár jelenlétében. VII. Kelemen éppen 1829. október 24-én érkezett Bolognába 25 biboros és az összes »court ecclesiastique« kíséretében, hogy ott bevarja és megkoronázza a lombardi vas koronával új szövetségét, V. Károlyt.¹² Már pedig a pápa megerősítése okvetlenül szükséges volt Gritti püspökségének beteljesedéséhez. A mit Pietro della Valle reggel róla, hogy t. i. Gritti Szulejmán szultán jóváhagyásáért is folyamodott volna és hogy a szultán ezt neki meg is küldötte, *si non e vero*, legalább tréfának *ben trovato*.¹³

A meddig pedig a pápai jóváhagyás meg nem érkezett, János király püspök jelöltjei mint pl. Grittin kívül Laszki János, Fráter György stb. püspökökké nem lehettek. Laszki 1536. táján protestánsná lett, Grittit pedig a fölháborodott erdélyiek 1534. őszén lefejeztették. Fráter Györgynek azonban kedvezett a szerencse s azért, midőn a váradi békében János király kiengesztelődött Ferdinánddal és ennek bátyjával s ezek révén valószínűleg a pápával is, György barát már nem írja alá magát »*Electus* Varadiensis«-nek hanem *Episcopus* Varadiensisnek.¹⁴

Érdekes volna megtudni, hogy Szederkényi honnan tudja azt, hogy Gritti »önként mondott le« püspöki címéről. Vagy talán ezen

¹² Gachard *Voyages des Souverains des Pays-Bas*. II. 85 és köv. II.

¹³ »Re (Giovanni d'Ongaria) con il consiglio de suoi banni Pelesse governatore de tutt' il Regno d'Ongaria facendolo Conte di gran Contado di Marmarus . . . (Engli anche?) Pelesse Vescovo d'Agria die valsuta (valsente?) Phonore (il qual honore?) non volse egli accettare se da Solimano non fosse confirmato, la qual confirmatione gli fu da esso largamj (largamente?) concessa . . .« *Magyar Történelmi Tár* III, 21. A másoló vagy szedő ugyancsak megviselte az eredeti szöveget.

¹⁴ Hogy meddig maradt János király kiátkozott, nem tudjuk. Raynaldus szerint 1534. július havában a pápa nem akarta meghallgatni kérelmét a lutheránusok ellen tervezett intézkedései ügyében, mert állítólag a király még nem folyamodott volt, hogy a pápa őt az átok alól föloldja. *Annales Eccles.* XIII. 103. — Tudtommal Fráter György legutoljára 1539. márczius 26-án írja magát alá »*Electus*nak« és III. Pál már maga is váradi püspöknek *ezímezi* őt 1540. okt. 3-án. L. Károlyi *Codex Epistolaris* 39. I. és 342. II. — VII. Kelemen 1534. szeptember havában halt meg.

állítás is csupán conjectura? Mert Pietro della Valle, hű kísérőjének, állítása nyomán fölötte valószínű, hogy haláláig egri »püspök« maradt Gritti¹⁵. Scepper Kornéltól pedig azt tudjuk meg, hogy az egri püspökséget egyik fia számára tartogatta, kinek ezenkívül még Erdély uralmát is szánta volt.¹⁶

Grittiről épp úgy mint collegájáról a püspökjelöltségben, Laszki Jánosról s ennek fivérééről, Jeromosról, lassankint az a hír terjedt el, hogy az új »eretnekség« tanaival egyetértének. Ezért ő jónak látta a német császárhoz levelet írni és a szállógó hírt részéről megczáfolni.¹⁷

¹⁵ »Io . . . deliberai di scriver una lettera a Monsignor Arcivescovo di Collocia, et Vescovo d'Agria, perche doppo la morte del mio Signore (Luigi Gritti) il Re Giovanni haveva conferito a su Signoria Rma quel vescovato d'Agria« Id. köt. 56 l. — Szederkényi szerint »János király tényleges birtokában lévén Hevesmegyének és az egri várnak is, (az) 1536. év folyamán, *valószínűen nemsokára* (Szalaházy) *Tamás halála után*, egri püspökké Frangepán Ferencz kalocsai érseket nevezte ki.« (Id. m. II. 31.) Mintha bizony János király törődött volna egy rézbatkát avval, hogy ellenfelének püspökjelöltje életben volt-e vagy nem, midőn Gritti halálával János fölfogása szerint az egri szék megürült. Hogy példát idézzek, János király 1527. aug. 16-án András plocki püspöknek 500 frtnyi évi díjat adományozott és ugyanaz nap írt VII. Kelemen pápának, tudtúl adván neki az adományozást és beleegyezését kérvén, hogy az említett évdíjat a »megürült« veszprémi püspökség javadalmából fizethesse ki a megnevezett lengyel főpapnak. Ez a püspökség pedig azért ürült meg János király véleményében, mert éppen Szalaházy Tamás akkoron veszprémi püspök Ferdinánd trónigényei mellett kardoskodott. Ferdinánd viszont osztogatta a püspöki székeket tekintet nélkül arra, hogy valjon János királynak volt-e jelöltje rájuk, vagy nem. Így pl. koronázása alkalmával az egrit Szalaházyknak, az erdélyi püspökséget pedig Gerendy Miklósnak ajánlotta föl. A belháború forgandó szerencsétől függött, hogy ki élvezendi majd a jövedelmet, mert János király a fönnebb mondott napon az üresedésben levő erdélyi püspökség jövedelmeiből ezer frtra rúgó évdíjat Tomicki Péter krakkai püspöknek adományozott s ehhez is kérte a pápa beleegyezését. L. *Acta Tomiciana* IX. 251. 253 és *Mon. Hung. Hist. Diplom.* XXV. 273. »*Beati possidentes*« volt akkor is a motto. — Egy Óváry közölte (id. m. II. 66) regesta szerint Frangepán Ferencz 1535. márcz. 12-én már egri püspök volt.

¹⁶ »Nam jussi sunt illi (Ludovico Gritti) subesse Sanchsachi omnes, et efferato, tam ob acceptam ignominiam, quam ob Gritti junioris caedem filii, cui parabat *praeter* episcopatum Agriensem dominium Transilvaniae.« *Mon. Hung. Hist. Diplom.* XXV. 525.

¹⁷ »Quelleque faulse opinion de ma foy envers la religion chrestienne.«

Egykorú forrásokból tudjuk, hogy Gritti tolyvást törökösen öltözködött. Nagy Iván szerint¹⁸ életnagyságú arczképe Velenczében a Ste. Ermagora e Fortuna, overo San Marcuolo városrészben a Gritti-családnak régi palotájában, a többi ősök képei közt még 1857-ben is ott diszelt, teljesen török jelmezben turbánnal. A szerző hallgatagságából azt gyanitom, hogy pásztorbotos és püspöksüveges czimere nem fordul elő az arczképen.

London, (43. Cromford Road Wandsworth S. W.) 1895. nov.

Igy említi az »álhírt« a császárhoz írt és Budáról 1530. decz. 23-án kelt levelében. Lanz, *Correspondenz d. Kaisers Karl V.* I. 411.

¹⁸ *M. Tört. Tár.* III. 4.

KROFF LAJOS.*

* Londonban élő derék honfitársunkban, (ki mérnöki hivatása mellett, nagy előszeretettel foglalkozik történeti tanulmányokkal, s a magyar történetírásnak eddig is kitűnő szolgálatokat tett, úgy hogy neve a szakkörökben régóta köztiszteletnek örvend) igen jeles új munkatársat nyert folyóiratunk. Igéretét bírjuk, hogy nemsokára az *aversai gyilkosságáról* (Endre királyfi megöletéséről Nápolyi Johanna által) ír egy tanulmányt új adatok alapján az »Erdélyi Múzeum« számára.

Szerk.